

(5) The Bracha of HaMotzi

I. The Only Biblical Bracha Rishona?

1. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף לה עמוד א

/משנה/ כיצד מברכין על הפירות על פירות האילן הוא אומר בורא פרי העץ חוץ מן היין שעל היין הוא אומר בורא פרי הגפן ועל פירות הארץ הוא אומר בורא פרי האדמה חוץ מן הפת שעל הפת הוא אומר המוציא לחם מן הארץ ועל הירקות הוא אומר בורא פרי האדמה רבי יהודה אומר בורא מיני דשאים

2. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף לה עמוד א

...אשכחן לאחריו לפניו מנין הא לא קשיא דאתיא בקל וחומר כשהוא שבע מברך כשהוא רעב לא כל שכן

3. תוספות מסכת ברכות דף לה עמוד א

לפניו לכ"ש - לאו ק"ו הוא דאם כן תהא ברכה דלפניו מדאורייתא ולעיל פרק מי שמתו (דף כא.) משמע גבי בעל קרי דלאו דאורייתא הוא ואפי" רבי יהודה לא פליג אלא משום דעשאן כהלכות דרך ארץ (שם ד' כב.).

4. רמב"ם הלכות ברכות פרק ד הלכה ב

מי שנסתפק לו אם בירך המוציא או לא בירך המוציא אינו חוזר ומברך מפני שאינו מן התורה

5. טור אורח חיים הלכות בציעת הפת, סעודה, וברכת המזון סימן קסז

ואם הוא מסופק אם בירך אם לאו כתב הרמב"ם ז"ל יברך מספק ונראה שאינו אלא מדרבנן ולא יברך מספק

6. מרדכי מסכת ברכות פרק שלושה שאכלו רמז קפה

כתב בספר המצות כל הברכות האלו חוץ מלחם אם נסתפק אם בירך אם לאו אינו חוזר ומברך לא בתחלה ולא בסוף מפני שהן מדברי סופרים:

7. ברכי יוסף אורח חיים סימן קסז

וכתוב עלה (בחי' אנשי שם אות א) משם הרב שארית יוסף וז"ל, ק"ק הרי ברכת המזון דאורייתא. וי"ל דברכת הלחם ר"ל המוציא וברכת המזון, הכל קרוי ברכת הלחם, וכ"כ באגודה סי' קפ"ח בשם מהר"ם כל הברכות חוץ מברכת המוציא וברכת המזון אם נסתפק אינו חוזר, וכ"כ גם בגדולת מרדכי, עכ"ל

8. שולחן ערוך אורח חיים הלכות בציעת הפת, סעודה, וברכת המזון סימן קסז סעיף ט

אם הוא מסופק אם בירך המוציא אם לאו, אינו חוזר ומברך.

II. Less than כזית

9. חידושי הרשב"א מסכת ברכות דף לו עמוד ב

כתב הראב"ד ז"ל דאין מברכין המוציא אלא באוכל כזית הא בפחות מכזית בתחלה מברך בורא מיני מזונות ולבסוף מעין ג' ואף על גב דפחות מכזית ליכא מזון מ"מ מיני מזונות הוא, ומיהו המוציא לא מברך אפחות מכזית, והא דגרסינן בירושלמי תני כל שאומר עליו ג' ברכות מברך עליו המוציא התיבון הרי פחות מכזית שאין אומר עליו ג' ברכות מעתה לא יאמרו עליו המוציא א"ר יעקב בר אחא לשאר מינין נצרכה דאלמא משמע מהכא דאפילו אפחות מכזית מברך המוציא י"ל דההיא באוכל הרבה אלא שלא לקט מן הפירורין כי אם פחות מכזית ואפילו הכי מברך עליהן המוציא אף ע"פ שאין הוא לבדו ראוי לברך עליו ג' ברכות אבל לעולם בשאינו אוכל כזית אינו מברך המוציא ולא ג' ברכות... ועוד נראה לי דבתחילתו מברך עליו המוציא שאין הברכה משתנית בין שיעור לפחות מכשיעור וכפשטיה דירושלמי, וכן נ"ל לדקדק מההיא זיתא דאכל ר' יוחנן ומדאקשי עליה ר' ירמיה לרבי זירא וכמו שאני עתיד לכתוב שם בס"ד.

10. תוספות מסכת יומא דף עט עמוד א

ואף על גב דבריש כיצד מברכין (שם דף לה.) נפקא לן ברכה לכתחילה בק"ו מבסוף כשהוא שבע מברך כשהוא רעב לא כל שכן מכל מקום לא שייך למימר דיו ובמשהו מברך עליו תחלה אף על גב דלא מברך עליו בסוף דהא קל וחומר ליתיה אלא גלוי מילתא בעלמא דברכה לפניו לאו דאורייתא כדתנן פרק מי שמתו (שם דף כ:): בעל קרי מברך על המזון לאחריו ואין מברך לפניו וכן בפרק היה קורא (שם דף טז.) תניא הפועלים שהיו עושין מלאכה אצל בעל הבית אוכלין פתן ואין מברכין לפנייהם אבל מברכין לאחריהן שתי ברכות

11. שולחן ערוך אורח חיים הלכות בציעת הפת, סעודה, וברכת המזון סימן קסח סעיף ט

פת גמור, אפילו פחות מכזית, מברך עליו: המוציא, אבל לאחריו אינו מברך כלום, כל שלא אכל כזית.

III. Why HaMotzi Exempts Other Foods

12. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף מא עמוד ב

...אמר רב פפא הלכתא דברים הבאים מחמת הסעודה בתוך הסעודה אין טעונים ברכה לא לפנייהם ולא לאחרייהם ושלא מחמת הסעודה בתוך הסעודה טעונים ברכה לפנייהם ואין טעונים ברכה לאחר סעודה טעונים ברכה בין לפנייהם בין לאחרייהם

13. רש"י מסכת ברכות דף מא עמוד ב

שלא מחמת הסעודה בתוך הסעודה - כגון דייסא, וכן כרוב ותרדין, שאינן לפתן ובאין למזון ולשובע. טעונין ברכה לפנייהן - דלאו טפלה ניהו, ואינן בכלל לחם דנפטר בברכת המוציא.

14. תוספות מסכת ברכות דף מא עמוד ב

על כן פי' ר"י דברים הבאים מחמת הסעודה בתוך הסעודה כלומר הרגילים לבא מחמת הסעודה בפת שרגילים לאכלן עם הפת כגון בשר ודגים וכל מיני קדרה והביאן בתוך הסעודה אין טעונין ברכה לפנייהם ולאחרייהם אפי' אכלן בתוך הסעודה בפני עצמן בלא פת דכיון דמשום פת הם באין הפת פוטרן

15. חידושי הרא"ה מסכת ברכות פרק ו - כיצד מברכין

שאלו את בן זומא מפני מה אמרו דברים הבאים בתוך סעודה מחמת סעודה אין טעונין ברכה לא לפנייהם ולא לאחרייהם אמר להם הואיל ופת פוטרן. פי' לאו מדין טפלה דלא חשיב ולא מיקרי טפלה כלל אלא בשנאכל עמו כגון דברים הבאים ללפת הפת, הא כל היכא דלאו הכי לא מקרי טפלה, אלא הכי קאמר הואיל ופת פוטרן דפת עיקר סעודה ופת חשיב וכדאי לפטור את כלן בשבאין מחמת סעודה לפי שהוא עיקר סעודה לכל אדם לכל דברים הבאים אחרי סעודה.

16. שולחן ערוך אורח חיים הלכות בציעת הפת, סעודה, וברכת המזון סימן קעז סעיף א

דברים הבאים בתוך הסעודה, אם הם דברים הבאים מחמת הסעודה דהיינו דברים שדרך לקבוע סעודה עליהם ללפת בהם את הפת, כגון: בשר, ודגים, וביצים, וירקות, וגבינה, ודייסא ומיני מלוחים, אפי' אוכלם בלא פת אין טעונין ברכה לפנייהם, דברכת המוציא פוטרן...

17. ביאור הלכה סימן קעז סעיף א ד"ה ללפת בהם

ללפת בהם את הפת - עיין בתוספות ותר"י והרא"ש דה"ה דברים שאין דרך ללפת בהן הפת רק שבאין למזון ולשובע ג"כ בכלל דברים הבאים מחמת סעודה והמחבר קיצר בזה:

18. משנה ברורה סימן קעז

(א) ללפת בהם וכו' - ודייסא אף שהיא עבה ואינו מלפת בהם הפת ונאכל בפ"ע מ"מ כיון שבאת להשביע עיקר סעודה היא ונטפלת להפת וה"ה כל מיני תבשילין הרגילין לבוא לתוך סעודת הפת [רא"ש]:
(ב) בלא פת - דכיון שתמיד באים ללפת את הפת מעיקר הסעודה הם ונטפלים להפת:
(ג) פוטרן - ואם אינו חפץ לאכול פת אלא אוכל מעט פת כדי לפוטרו כתבו האחרונים דיש להסתפק אם יכול לפוטרו דלא שייך לומר שהם נטפלים להפת כיון שלא היה חפץ באכילתו וכ"ש כשאכל רק פחות מכזית או אולי כיון דדרך העולם לקבוע סעודה על הפת ברכת הפת פוטרן ככל גווני וע"כ כתבו דבאופן זה טוב יותר שיברך על השארי דברים הברכה הראויה לכל אחת ולא יאכל פת כלל אם לא בשבת ויו"ט דאז מצוה לאכול כזית פת חשוב הוא ונעשו הכל טפלים לו:

19. ערוך השולחן אורח חיים סימן קעז סעיף א-ב

ונמצא ששני פטורים יש האחד מה שהפת פוטר והיינו המאכלים שאוכלים פת עמהם והפטור הוא משום עיקר וטפל והשני מה שברכת המוציא פוטר והיינו כל שבאים לשם אכילה ושביעה ברוב תבשילין שלנו שהן עיקר הסעודה:
ולפ"ז מה שראיתי מי שמסתפק דאם אין חפצו לאכול הרבה פת בסעודה זו ואוכל מעט פת אם פטורים המאכלים מברכה לפי שאין רצונו לאכול פת הרבה [מג"א סק"א] ואין בזה שום ספק דבשלמא אם הפטור היה מחמת הפת בלבד שפיר מספקין בזה אבל הפטור הוא מטעם ברכת המוציא ג"כ וכיון שבירך המוציא נפטרו כל המאכלים הבאים מחמת הסעודה אפילו אכל פת רק כזית דפחות מכזית אינו יכול לברך ברהמ"ז והרי גם להמאכלים אנו צריכים לברכהמ"ז לפוטרו מברכה אחרונה כמ"ש וכמה עשירים שמאכלם פת מועט וכי נחלק בינם לבין כל העולם

20. שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ד סימן מא

ולדינא נראה לע"ד דאם אוכל כזית פת בכדי אכילת פרס הוא עיקר הסעודה בהכרח שזה עושה חיוב בהמ"ז גם מדאורייתא והשביעה הוא רק תנאי להחיוב, שלכן נעשין בהכרח טפלה להסעודה שהעיקר הוא הפת ופוטרו כל דברים הבאים להשביע כמיני דייסא וכן בשר ודגים וכל מיני קדרה שרגילין לבא בסעודה